

Урбанизация және қалалардың тарихи дамуы: дәстүрлі қоныстардан заманауи мегаполистерге дейін

Мақсаты:

Қалалардың тарихи қалыптасуы мен урбанизация үдерістерінің эволюциясын түсіндіру.

Міндеттері:

- Урбанизация ұғымының мазмұнын ашу;
- Қалалардың тарихи даму кезеңдерін қарастыру;
- Урбандық революцияның ерекшеліктерін талдау;
- Қазіргі урбанизация тенденцияларын бағалау.

Қысқаша мазмұны:

Дәрісте қалалардың пайда болуы мен тарихи дамуының негізгі кезеңдері қарастырылады. Алғашқы өркениеттердегі қалалардың қалыптасу алғышарттары мен олардың әлеуметтік ұйымдасу ерекшеліктері талданады. Урбанизация ұғымының мәні және оның қоғамның экономикалық, саяси және мәдени дамуымен байланысы түсіндіріледі. Индустриялық революция кезеңіндегі қалалардың өсуі мен халықтың шоғырлану үрдістеріне ерекше назар аударылады. Урбандық революция тұжырымдамасы және қалалардың қоғамдық өмірді ұйымдастырудағы рөлі қарастырылады. XX–XXI ғасырлардағы мегаполистердің қалыптасуы, жаһандану жағдайындағы урбанизацияның жаңа бағыттары мен ерекшеліктері талданады. Сонымен қатар Қазақстандағы урбанизация үдерістері, ішкі көші-қонның қалалардың дамуына әсері және қазіргі урбандық кеңістіктің трансформациясы қарастырылады.

Қолданылатын әдебиеттер:

1. Mumford, L. (1961). *The City in History*. New York: Harcourt Brace.
2. Weber, M. (1958). *The City*. Glencoe: Free Press.
3. Childe, V.G. (1950). The Urban Revolution. *Town Planning Review*, 21(1), 3–17.
4. Castells, M. (1977). *The Urban Question*. London: Edward Arnold.

Қалалық қауымдастықтар, көршілік қатынастар және урбандық сәйкестік

Мақсаты:

Қалалық қауымдастықтардың қалыптасу ерекшеліктерін және урбандық сәйкестіктің әлеуметтік-мәдени негіздерін түсіндіру.

Міндеттері:

- Қалалық қауымдастық ұғымын талдау;
- Көршілік қатынастардың ерекшеліктерін қарастыру;
- Урбандық сәйкестіктің қалыптасу факторларын анықтау;
- Қазіргі қалалардағы әлеуметтік байланыстарды бағалау.

Қысқаша мазмұны:

Дәрісте қалалық қауымдастықтардың қалыптасуы мен қызмет ету ерекшеліктері қарастырылады. Қала жағдайындағы әлеуметтік байланыстардың құрылымы және олардың дәстүрлі қауымдастықтардан айырмашылығы талданады. Көршілік қатынастардың әлеуметтік ынтымақтастық пен жергілікті бірегейлікті қалыптастырудағы рөлі түсіндіріледі. Урбандық сәйкестік ұғымы және адамның белгілі бір қалаға немесе ауданға тиесілілік сезімі қарастырылады. Қазіргі қалалардағы көші-қон, әлеуметтік мобильділік және мәдени әртүрліліктің қауымдастықтарға әсері талданады. Сонымен қатар Алматы, Астана және Шымкент қалаларындағы урбандық сәйкестіктің қалыптасу ерекшеліктеріне назар аударылады.

Қолданылатын әдебиеттер:

1. Hannerz, U. (1980). *Exploring the City: Inquiries Toward an Urban Anthropology*.
2. Anderson, B. (1983). *Imagined Communities*.
3. Wellman, B. (1979). *The Community Question*.
4. Gmelch, G., & Zenner, W.P. (2019). *Urban Life: Readings in the Anthropology of the City*.

Дәріс (теориялық)

Қалалық кеңістік антропологиясы: қоғамдық кеңістік, әлеуметтік тәжірибе және күнделікті өмір

Мақсаты:

Қалалық кеңістіктің әлеуметтік және мәдени маңызын антропологиялық тұрғыдан түсіндіру.

Міндеттері:

- Қалалық кеңістік ұғымын талдау;
- Қоғамдық кеңістіктердің қызметін қарастыру;
- Кеңістік пен әлеуметтік тәжірибе арасындағы байланысты түсіндіру;
- Қалалық ортадағы күнделікті өмір тәжірибелерін зерттеу.

Қысқаша мазмұны:

Дәрісте қалалық кеңістік антропологиясының негізгі ұғымдары мен теориялық негіздері қарастырылады. Қоғамдық кеңістіктердің әлеуметтік өзара әрекеттесу мен мәдени коммуникациядағы рөлі талданады. Қала көшелері, саябақтар, алаңдар және сауда орталықтары әлеуметтік тәжірибелер қалыптасатын кеңістіктер ретінде қарастырылады. Кеңістіктің әлеуметтік өндірісі және оның қоғамдық қатынастармен байланысы түсіндіріледі. Күнделікті өмір тәжірибелерінің қалалық кеңістікті пайдалануға әсері талданады. Сонымен қатар Қазақстан қалаларындағы қоғамдық кеңістіктердің трансформациясы мен олардың әлеуметтік маңызы қарастырылады.

Қолданылатын әдебиеттер:

1. Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*.
2. Low, S.M. (2000). *On the Plaza: The Politics of Public Space and Culture*.

3. Whyte, W.H. (1980). *The Social Life of Small Urban Spaces*.
4. De Certeau, M. (1984). *The Practice of Everyday Life*.

Дәріс (теориялық)

Көші-қон, мобильділік және қалалық сәйкестіктің қалыптасуы

Мақсаты:

Көші-қон үдерістерінің қалалық қоғамға және урбандық сәйкестіктің қалыптасуына әсерін түсіндіру.

Міндеттері:

- Көші-қонның негізгі түрлерін қарастыру;
- Урбанизация мен мобильділіктің байланысын талдау;
- Қалалық сәйкестіктің қалыптасу факторларын анықтау;
- Қазақстандағы көші-қон үдерістерін бағалау.

Қысқаша мазмұны:

Дәрісте көші-қонның урбанизациядағы рөлі және қалалардың әлеуметтік құрылымына әсері қарастырылады. Ішкі және халықаралық көші-қонның негізгі себептері мен салдары талданады. Қалаға қоныс аударған тұрғындардың әлеуметтік бейімделуі және жаңа мәдени ортаға интеграциялану ерекшеліктері түсіндіріледі. Урбандық мобильділік пен әлеуметтік өзгерістер арасындағы байланыс қарастырылады. Қалалық сәйкестіктің қалыптасуына әсер ететін мәдени, экономикалық және кеңістіктік факторлар талданады. Қазақстандағы ауыл-қала көші-қоны және оның қалалардың әлеуметтік-мәдени дамуына ықпалы бағаланады.

Қолданылатын әдебиеттер:

1. Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*.
2. Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large*.
3. Massey, D. (1994). *Space, Place and Gender*.
4. Amin, A., & Thrift, N. (2002). *Cities: Reimagining the Urban*.

Дәріс (теориялық)

Қаладағы әлеуметтік стратификация, теңсіздік және кеңістіктік сегрегация

Мақсаты:

Қаладағы әлеуметтік теңсіздіктің қалыптасу себептері мен кеңістіктік көріністерін түсіндіру.

Міндеттері:

- Әлеуметтік стратификация ұғымын қарастыру;
- Қалалық теңсіздік факторларын талдау;

- Кеңістіктік сегрегацияның ерекшеліктерін түсіндіру;
- Урбандық саясаттың әлеуметтік салдарын бағалау.

Қысқаша мазмұны:

Дәрісте қалалық қоғамдағы әлеуметтік жіктелу және теңсіздік мәселелері қарастырылады. Экономикалық, мәдени және кеңістіктік ресурстардың әркелкі бөлінуінің салдары талданады. Қаланың орталық және шеткері аймақтарының әлеуметтік ерекшеліктері салыстырылады. Кеңістіктік сегрегация ұғымы және оның тұрғындардың өмір сапасына әсері түсіндіріледі. Урбанизацияның әлеуметтік теңсіздікті күшейту немесе азайтудағы ролі қарастырылады. Сонымен қатар Қазақстан қалаларындағы тұрғын үй, инфрақұрылым және әлеуметтік қолжетімділік мәселелері талданады.

Қолданылатын әдебиеттер:

1. Harvey, D. (2012). *Rebel Cities*.
2. Smith, N. (1996). *The New Urban Frontier*.
3. Castells, M. (1977). *The Urban Question*.
4. Zukin, S. (1995). *The Cultures of Cities*.

Дәріс (теориялық)

Гентрификация және қалалық трансформация

Мақсаты:

Қалалық трансформация үдерістерін және гентрификацияның әлеуметтік салдарын түсіндіру.

Міндеттері:

- Гентрификация ұғымының мазмұнын ашу;
- Қалалық жаңғырту үдерістерін талдау;
- Әлеуметтік өзгерістердің тұрғындарға әсерін бағалау;
- Қазақстан қалаларындағы урбандық трансформацияларды қарастыру.

Қысқаша мазмұны:

Дәрісте қалалық кеңістіктердің өзгеруі мен қайта құрылу үдерістері қарастырылады. Гентрификацияның пайда болу себептері және оның қалалық аудандардың әлеуметтік құрамына әсері талданады. Қалаларды жаңғырту жобаларының экономикалық және мәдени салдары түсіндіріледі. Тұрғындардың орын ауыстыруы, әлеуметтік теңсіздік және қалалық саясат мәселелері қарастырылады. Урбандық кеңістіктің коммерциялануы мен мәдени мағыналарының өзгеруі бағаланады. Қазақстан қалаларындағы соңғы жылдардағы қайта жаңғырту және урбандық даму жобаларына антропологиялық талдау жасалады.

Қолданылатын әдебиеттер:

1. Smith, N. (1996). *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*.

2. Harvey, D. (2012). *Rebel Cities*.
3. Zukin, S. (2010). *Naked City: The Death and Life of Authentic Urban Places*.
4. Lees, L., Slater, T., & Wyly, E. (2008). *Gentrification*.

Қазақстан қалаларының антропологиясы: Алматы, Астана және Шымкенттің әлеуметтік-мәдени трансформациясы

Мақсаты:

Қазақстанның ірі қалаларындағы урбандық өзгерістердің әлеуметтік және мәдени ерекшеліктерін түсіндіру.

Міндеттері:

- Қазақстандағы урбанизацияның қазіргі үрдістерін талдау;
- Алматы, Астана және Шымкент қалаларының даму ерекшеліктерін қарастыру;
- Қалалық сәйкестік пен мәдени өзгерістерді бағалау;
- Урбандық трансформациялардың әлеуметтік салдарын анықтау.

Қысқаша мазмұны:

Дәрісте Қазақстандағы урбанизацияның қазіргі кезеңі және ірі қалалардың әлеуметтік-мәдени трансформациясы қарастырылады. Алматының тарихи қалыптасқан мегаполис ретіндегі ерекшеліктері, Астананың жоспарланған астана ретінде дамуы және Шымкенттің қарқынды демографиялық өсуі талданады. Қалалық кеңістіктің өзгеруі, көші-қон ағындары және жаңа урбандық тәжірибелердің қалыптасуы түсіндіріледі. Қала тұрғындарының өмір салты мен мәдени тұтыну үлгілеріндегі өзгерістер қарастырылады. Урбандық сәйкестік, қоғамдық кеңістік және этномәдени әртүрлілік мәселелеріне назар аударылады. Сонымен қатар қазіргі қазақстандық қалалардың дамуындағы негізгі проблемалар мен перспективалар бағаланады.

Қолданылатын әдебиеттер:

1. Нысанбаев, Ә.Н. (ред.). (2015). *Қазақстандағы урбанизация үдерістері: әлеуметтік-философиялық талдау*.
2. Сатыбалдиев, С.С. (2021). *Қазақстандағы урбанизация және әлеуметтік өзгерістер*.
3. Ахметов, Н., Сейсинбинова, А.А. (2021). *The Main Problems of the Urbanization Process in Kazakhstan*.
4. Manasova, M.M., Мұханбет, Ә.А. *Қазақстандағы урбанизация үрдісіндегі қала мен ауыл: салыстырмалы талдау*.

Дәріс (проблемалық)

Цифрлық қала және смарт-қала: урбандық кеңістіктің жаңа формалары

Мақсаты:

Цифрлық технологиялардың қалалық кеңістікті ұйымдастыруға және тұрғындардың күнделікті өміріне әсерін түсіндіру.

Міндеттері:

- Смарт-қала тұжырымдамасын қарастыру;
- Цифрлық урбанизмнің ерекшеліктерін талдау;
- Ақпараттық технологиялардың қалалық басқарудағы рөлін анықтау;
- Цифрландырудың әлеуметтік салдарын бағалау.

Қысқаша мазмұны:

Дәрісте цифрлық технологиялардың қазіргі қалалардың дамуына ықпалы қарастырылады. Смарт-қала тұжырымдамасының қалыптасуы және оның негізгі қағидалары түсіндіріледі. Қалалық инфрақұрылымды басқарудағы цифрлық платформалардың, үлкен деректердің (Big Data) және жасанды интеллект технологияларының рөлі талданады. Қоғамдық қызметтердің цифрландырылуы мен азаматтардың қалалық басқаруға қатысу мүмкіндіктері бағаланады. Цифрлық теңсіздік, бақылау және дербес деректер қауіпсіздігі мәселелері қарастырылады. Қазақстандағы Smart City жобаларының тәжірибесі мен даму перспективаларына назар аударылады.

Қолданылатын әдебиеттер:

1. Townsend, A.M. (2013). *Smart Cities: Big Data, Civic Hackers, and the Quest for a New Utopia*.
2. Kitchin, R. (2014). *The Data Revolution*.
3. Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*.
4. Gehl, J. (2010). *Cities for People*.

Дәріс (проблемалық)

Қалалық тұрақты даму және заманауи урбандық сын-қатерлер

Мақсаты:

Қазіргі қалалардың тұрақты даму мәселелерін және урбанизациядан туындайтын сын-қатерлерді талдау.

Міндеттері:

- Тұрақты даму тұжырымдамасын түсіндіру;
- Урбанизацияның экологиялық және әлеуметтік салдарын қарастыру;
- Қалалық саясаттың негізгі бағыттарын талдау;
- Қалалардың болашақ даму модельдерін бағалау.

Қысқаша мазмұны:

Дәрісте тұрақты даму тұжырымдамасының қалалық ортадағы маңызы қарастырылады. Урбанизацияның экологиялық, әлеуметтік және экономикалық салдары талданады.

Қалалық инфрақұрылым, көлік жүйесі, тұрғын үй мәселесі және экологиялық қауіпсіздік факторлары түсіндіріледі. Тұрақты қалаларды қалыптастырудың халықаралық тәжірибелері қарастырылады. Қалалық жоспарлау мен тұрғындардың өмір сапасы арасындағы байланыс бағаланады. Сонымен қатар Қазақстан қалаларындағы тұрақты даму стратегиялары мен негізгі проблемаларға талдау жасалады.

Қолданылатын әдебиеттер:

1. Gehl, J. (2010). *Cities for People*.
2. UN-Habitat. (2022). *World Cities Report*.
3. Florida, R. (2017). *The New Urban Crisis*.
4. Harvey, D. (2012). *Rebel Cities*.

Дәріс (проблемалық)

Қала антропологиясының заманауи бағыттары және болашақ қалалар концепциялары

Мақсаты:

Қала антропологиясының қазіргі зерттеу бағыттарын және болашақ қалалар туралы теориялық көзқарастарды қарастыру.

Міндеттері:

- Заманауи урбандық зерттеулердің негізгі бағыттарын анықтау;
- Болашақ қалалар тұжырымдамаларын талдау;
- Урбандық инновациялардың әлеуметтік ықпалын бағалау;
- Қала антропологиясының даму перспективаларын түсіндіру.

Қысқаша мазмұны:

Дәрісте қала антропологиясының қазіргі кезеңдегі негізгі зерттеу бағыттары қарастырылады. Цифрлық урбанизм, мобильділік, климаттық өзгерістер және қалалық төзімділік мәселелері талданады. Болашақ қалалар тұжырымдамалары, оның ішінде ақылды қалалар, жасыл қалалар және инклюзивті қалалар идеялары түсіндіріледі. Қалалық инновациялардың әлеуметтік және мәдени салдары бағаланады. Урбандық өмірдің трансформациясы мен жаңа технологиялардың ықпалы қарастырылады. Сонымен қатар ХХІ ғасырдағы қала антропологиясының ғылыми және қолданбалы мүмкіндіктері талқыланады.

Қолданылатын әдебиеттер:

1. Amin, A., & Thrift, N. (2002). *Cities: Reimagining the Urban*.
2. Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class*.
3. Sassen, S. (2001). *The Global City*.
4. Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large*.

Дәріс (проблемалық)

Қалалардың болашағы: урбандық трансформация және әлеуметтік өзгерістер

Мақсаты:

Қазіргі урбандық өзгерістер жағдайында қалалардың даму перспективаларын бағалау.

Міндеттері:

- Урбандық трансформация факторларын талдау;
- Әлеуметтік өзгерістердің қалаларға әсерін түсіндіру;
- Қалалардың даму сценарийлерін қарастыру;
- Болашақ урбандық кеңістіктердің ерекшеліктерін бағалау.

Қысқаша мазмұны:

Дәрісте жаһандану, технологиялық даму және демографиялық өзгерістер жағдайындағы қалалардың болашағы қарастырылады. Урбандық трансформацияның негізгі бағыттары және олардың қоғам өміріне ықпалы талданады. Қалалардың экономикалық, мәдени және экологиялық даму модельдері салыстырылады. Инклюзивтілік, тұрақтылық және өмір сапасы мәселелері заманауи қалалардың басты басымдықтары ретінде түсіндіріледі. Әлемдік урбанизация тенденциялары мен олардың Қазақстан қалалары үшін маңызы бағаланады. Дәріс барысында болашақ қалаларды антропологиялық тұрғыдан зерттеудің өзекті мәселелері қорытындыланады.

Қолданылатын әдебиеттер:

1. Sassen, S. (2001). *The Global City*.
2. Florida, R. (2017). *The New Urban Crisis*.
3. Gehl, J. (2010). *Cities for People*.
4. UN-Habitat. (2022). *World Cities Report*.